Interdiecézní soudy na území ČR*

Monika Menke

Nejvyšší soudní moc v katolické církvi má papež, který tuto moc vykonává buď sám, nebo prostřednictvím řádných soudů Apoštolského stolce, případně prostřednictvím soudů, které pověřil.¹ V diecézi je nositelem řádné soudní moc diecézní biskup, který tuto moc vykonává běžně prostřednictvím svého církevního soudu, může ji také vykonávat osobně.² Nejnižší instancí církevního soudnictví tedy tvoří soudy diecézních biskupů (diecézní tribunály) a jejich řádnou odvolací instancí jsou soudy metropolitní (při zachování práva odvolat se v jakémkoliv stupni řízení přímo k Římské rotě).³ Mohou však nastat situace (a v českém prostředí tomu také tak bylo), kde je účelnější zřídit místo tohoto soudu soud interdiecézní, tedy soud společný pro více diecézí. Charakteristika těchto soudů, důvody vzniku, fungování a také činnost těchto soudů v situaci naší vlasti jsou obsahem tohoto příspěvku.

1. CHARAKTERISTIKA INTERDIECÉZNÍCH SOUDŮ A NORMATIVNÍ ZAKOTVENÍ

Interdiecézní soudy začaly vznikat ve 20. století, a to především z důvodů praktických. Ačkoliv je právem každého diecézního biskupa zřídit vlastní soud, v každé diecézi to nemusí být vždy možné, ať z důvodu nedostatku odborně připravených soudních činovníků, nedostatku financí pro financování soudu, malého počtu věřících, pro něž by soud vykonával činnost, či z důvodů jiných. Samotný pojem interdiecézní

* Článek je výstupem postdoktorského grantu: GAČR 13-00828P, *Soudnictví římskokatolické církve v českých zemích v období kodifikovaného kanonického práva*.

¹ Srov. CIC/1983, kán. 1442.

² Srov. CIC/1983, kán. 1419. Dle kán. 1420 CIC/1983 je každý diecézní biskup povinen ustanovit pro svou diecézi soudního vikáře (oficiála), který spolu s biskupem tvoří jeden soud. Typologicky je moc soudního vikáře řádná a zástupná (*potestas ordinaria iudicialis vicaria*), a slouží svému nositeli k řádné péči o soudní záležitosti v diecézi.

³ Srov. CIC/1983, kán. 1417, 1444.

soud CIC/1917 nezná, soudní moc v tomto kodexu je v nejnižším stupni vykonávána pouze na úrovni diecézního soudu biskupova. Vycházelo se z principu, obsaženém v kán. 335 § 1, že biskupové řídí diecézi mocí zákonodárnou, výkonnou a soudní, což v procesních normách nachází svoji aplikaci v kán. 1572 §1 (...*iudex primae instantiae est loci Ordinarius*...). První nastínění možnosti vytvořit společný soud první instance pro více diecézí se objevilo v dokumentu Kongregace pro bohoslužbu a svátosti z roku 1932, kterým Kongregace nařídila zasílání ročních zpráv o stavu církevních soudů – v případě, že biskupové nemohou zřídit vlastní soud, může jejich kauzy řešit církevní soud jiné církevní provincie či regionu;⁴ z počátku se jednalo pouze o manželské tribunály. První soudy tohoto typu začaly vznikat ve 40. letech 20. století v Itálii⁵ a později na Filipínách⁶ a v Kanadě.⁷ Další takové tribunály pak vznikaly v Argentíně (1959), v Brazílii (1959), v Alžíru (1965), v některých částech Francie (1965–1968), v Kolumbii (1967) a v Chile (1967).⁸ Již v přípravné fázi II. vatikánského koncilu se ozývaly hlasy, volající po zřízení regionálních tribunálů z důvodu nárůstu manželských kauz a nedostatku soudních činovníků, což našlo své vyjádření jak v některých koncilních schématech, tak také obecně při formulování principů pro revizi CIC (*Principia quae Codicis iuris Canonici recognitionem dirigant*) komisí pro revizi kodexu a jejich schválením synodem biskupů v říjnu 1967 (především v bodu

⁴ SACRA CONGREGATIO DE SACRAMENTIS, *Litterae De tractatione causarum matrimonialium* ze dne 1. 7. 1932, AAS XXIV (1932), s. 272–274.

⁵ PIUS XI., *Motu Proprio de ordinandis tribunalibus ecclesiasticis Italiae pro causis nullitatis matrimonii decidendis Qua cura*, AAS 30 (1938), s. 412: takto bylo zřízeno 18 regionálních soudů a regulován počet soudů apelačních na devět.

⁶ SACRA CONGREGATIO DE DISCIPLINA SACRAMENTORUM, *Decretum de ordinandis tribunalibus ecclesiasticis insularum philippinarum pro causis nullitatis matrimonii decidendis*, AAS 33 (1941), s. 363–364.

⁷ SACRA CONGREGATIO DE DISCIPLINA SACRAMENTORUM, *Decretum de ordinandis tribunalibus ecclesiasticis ditionis canadensis super causis nullitatis matrimonii decidendis*, AAS 38 (1946), s. 281–287. Zde jsou nazvány jako *tribunalia provincialia pro tractatione causarum nullitatis matrimonii*.

⁸ Srov. Zenon GROCHOLEWSKI, *Štúdie z procesného kanonického práva*, Spišská Kapitula: Kňazský seminár biskupa Jána Vojaššáka, 1995, s. 52. Autor zde také uvádí, že do r. 1995 byly takové tribunály zřízeny asi v 80 zemích světa. Srov. Eva RAJSIGLOVÁ, *Interdiecézní církevní soud v Erfurtu a v Praze – srovnávací studie* (bakalářská práce), Praha: KTF UK, 2006, s. 14–15. Nám nejbližší interdiecézní soudy se nacházejí na území Německa a jsou to Interdiecézní soud v Erfurtu (vznikl v r. 1978 a nyní spravuje soudní záležitosti území diecézí Dresden-Meissen, Erfurt, Görlitz a Magdeburg) a Interdiecézní soud se sídlem v Osnabrücku (vznikl v r. 1996 pro diecéze Hamburg a Osnabrück).

pátém, hovořícím o aplikaci principu subsidiarity a bodu osmém: územní princip výkonu řídicí moci ať je doplněn principem osobním).⁹ V r. 1967 pak bylo při revizi římské kurie apoštolskou konstitucí Pavla VI. *Regimini Ecclesiae Universae* zřizování regionálních a meziregionálních tribunálů svěřeno péči první sekce Apoštolské signatury.¹⁰ Pojem interdiecézní soud se objevuje v *Normách*, které jsou druhou částí *Okružního listu Apoštolské signatury Inter cetera*,¹¹ rozeslaného předsedům biskupských konferencí v prosinci 1970, a které zároveň změnily podmínky zřízení interdiecézního soudu. Podle nich může být takový soud zřízen buď na žádost biskupů, jichž se to týká (a kteří potřebují od Apoštolské signatury získat „*nihil obstat*“) anebo také z vlastní iniciativy Apoštolské signatury.¹² *CIC/1983* již tedy tyto typy tribunálu zná a zabývá se jimi v kánonech 1423,¹³ 1439¹⁴ a 1443,¹⁵ ale termín interdiecézní soud také ne-

⁹ Historickým vývojem interdiecézních tribunálů v kontextu koncilních a pokoncilních prací i podrobnou analýzou vývoje norem týkajících se této problematiky se zabývá např. Cesare ZAGGIA, *I tribunali interdicesani o regionali*, in *Dilexit iustitiam, studia in honorem Aurelii card. Sabattani*, ed. Z. Grocholewski – C. Orti, Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 1984, s. 119–153.

¹⁰ Srov. PAULUS VI., *Constitutio apostolica de Romana curia Regimini ecclesiae universae* (15. 8. 1967), AAS 59 (1967/2), s. 885–928, n. 105.

¹¹ SUPREMUM SIGNATURAE APOSTOLICAE TRIBUNAL, I) *Litterae circulares ad Praesides Conferentiarum Episcopaliū Inter cetera de Tribunalium ecclesiasticorum statu et activitate* (28. 12. 1970), AAS 63 (1971), s. 480–486, II) *Normae pro Tribunalibus interdioecesanis vel regionalibus aut interregionalibus* (25. 3. 1971), AAS 63 (1971), s. 486–492. Normy obsahují 22 článků, rozdělených do pěti hlav, a dále se podrobně zabývají postupem zřízení, postavením moderátora, jmenováním soudců a jiných pracovníků soudu, postupem při projednávání kauz, odměňováním advokátů atd.

¹² *Normae*, art. 1 a 2.

¹³ *CIC/1983*, kán. 1423 § 1: Se schválením Apoštolského stolce může po vzájemné dohodě vytvořit více diecézních biskupů místo diecézních soudů, o nichž v kán. 1419–1421, jediný soud prvního stupně pro své diecéze; v tom případě buď příslušní biskupové společně (*coetus Episcoporum*), nebo pouze jimi jmenovaný biskup (*Episcopus designatus*) mají všechna práva, která má diecézní biskup vůči svému soudu. § 2: Soudy, o nichž v § 1, mohou být ustanoveny buď pro všechny záležitosti, nebo pouze pro některé druhy záležitostí.

¹⁴ *CIC/1983*, kán. 1439 § 1: Jestliže byl některý soud ustanoven podle kán. 1423 jako jediný soud prvního stupně pro více diecézí, je se souhlasem Apoštolského stolce biskupská konference povinna ustavit soud druhého stupně, pokud ony diecéze nepatří do téže provincie jako sufragánní. § 2: Biskupská konference může se souhlasem Apoštolského stolce zřídit jeden nebo více soudů druhého stupně, i mimo případy, o nichž v § 1. § 3: Nad soudy druhého stupně, o nichž v § 1 a 2, má biskupská konference nebo od ní jmenovaný biskup stejnou moc, jaká přísluší diecéznímu biskupovi nad jeho soudem.

používá, nazývá je *tribunal unicum pro pluribus dioecesibus*.¹⁶ Obdobně je tomu i v *Instrukci Dignitas connubii* z r. 2005.¹⁷

Interdiecézní soud je tedy společný prvoinstanční soud, na jehož zřízení se dohodne více diecézních biskupů (biskupové nemusí být z téže církevní provincie), jako takový je schválen (*approbatio*) Apoštolskou signaturou.¹⁸ Kritéria, podle nichž se takový soud vytvoří, nejsou určena zákonem, komentátoři hovoří např. o kritériích místních (provincie, region) či personálních (kulturních, jazykových, národnostních).¹⁹ Soud je v současné době obvykle zřizován pro všechny typy kauz, mohl by ovšem být vytvořen také jen se speciální kompetencí, např. jen pro kauzy neplatnosti manželství. Druhý paragraf citovaného čl. 23 *Dignitas connubii* také připomíná, že diecézní biskup může v tomto případě zřídit ve své diecézi instruktážní sekci s auditory a notářem, aby bylo možné snadněji shromažďovat důkazy a aby byl soud dostupnější pro své klienty. Ve zřizovací listině musí být vymezeno, jaké je postavení jednotlivých biskupů vůči tomuto soudu: řídit soud mohou buď příslušní biskupové společně (*coetus episcoporum*) nebo je určen jeden z nich (*episcopus designatus*), který má vůči soudu všechna práva, která má běžně biskup vůči svému soudu, a takto řídí soud jako moderátor. Obvykle to bývá diecézní biskup diecéze, ve které má interdiecézní soud své sídlo. Jmenování soudců, advokátů a jiných soudních činovníků, disciplinární pravomoc atd. je pak buď záležitostí biskupa – moderátora soudu, nebo biskupů společně.²⁰ Pokud v první instanci rozhoduje interdiecézní soud, a pokud dané diecéze nepatří do stejné provincie jako sufragánní,

¹⁵ CIC/1983, kán. 1445 § 3: Kromě toho přísluší tomuto nejvyššímu soudu (Apoštolské signatury): 3° starat se a schvalovat zřízení soudů, o nichž v kán. 1423 a 1439.

¹⁶ Srov. CIC/1983, kán. 1439 § 1. V kán. 1423 je pak pouze opisuje.

¹⁷ PONTIFICIUM CONSILIUM DE LEGUM TEXTIBUS, *Instructio servanda a tribunalis dioecesis et interdioecesis in pertractandis causis nullitatis matrimonii Dignitas connubii* (25. 1. 2005), Roma: Libreria Editrice Vaticana, 2005, čl. 23.

¹⁸ CIC/1983, kán. 1445 § 3, n. 3.

¹⁹ Srov. Klaus LÜDICKE, *Kommentar zum c. 1423/1* (November 1996), in *Münsterischer Kommentar zum Codex iuris canonici*, sv. VI., Essen: Ludgerus Verlag, datováno průběžně.

²⁰ Srov. Klaus LÜDICKE, *Kommentar zum c. 1423/2* (November 1996), in *Münsterischer Kommentar zum Codex iuris canonici*, sv. VI., Essen: Ludgerus Verlag, datováno průběžně. Srov. *Dignitas connubii*, čl. 34 §1: Diecézní biskupové mohou delegovat své pracovníky pro interdiecézní soud, ovšem jejich jmenování je věcí společenství těchto biskupů (*coetus episcoporum*), případně, je-li to tak stanoveno, biskupskou konferencí. Dle § 2 čl. 34 pak biskup moderátor může jmenovat činovníky interdiecézního soudu, dokud se o to nepostará shromáždění biskupů či biskupská konference (*In casu vero urgenti... episcopus Moderator eos nominare potest, donec coetus vel conferentia providerit*).

soud druhého stupně pak ustanoví biskupská konference. Tento druhoinstanční soud pak opět schvaluje Apoštolská signatura.²¹ Praktický postup při zřízení interdiecézního soudu je takový, že biskupové, kteří se dohodnou vytvořit tento tribunál, požádají Apoštolskou signaturu o vyjádření, zda nic nestojí na překážku (*nihil obstat*). Pokud Signatura odpoví kladně, biskupové společným dekretem soud zřídí a Apoštolská signatura ho pak potvrdí.²² Na území České republiky takto vznikly dva interdiecézní soudy: v r. 1982 pražský soud a v r. 1997 olomoucký soud, který trvá doposud.

2. INTERDIECÉZNÍ SOUD V PRAZE

Interdiecézní soud v Praze (ICS) byl vytvořen v roce 1982 na žádost kardinála Tomáška a aprobován Apoštolskou signaturou byl 11. února 1982. Předtím existoval v Praze soud metropolitní. Právě z důvodu nedostatku kanonicko-právně vzdělaných kněží²³ a tehdy tristní personální situace na českých církevních soudech žádal kardinál Tomášek o možnost zřízení jednoho interdiecézního tribunálu pro celou českou církevní provincii se sídlem v Praze. Jako odvolací instance byl určen olomoucký církevní soud,²⁴ přičemž nedotčena zůstala možnost odvolat se přímo k Římské rotě již ve druhé instanci dle tehdy platného kán. 1599 n. 1 *CIC/1917*. Činnost pražského interdiecézního soudu byla zahájena od 1. 10. 1982. Prvním oficiálním soudem se stal František Vaněk, viceoficiálem František Jedlička, soud měl 14 soudců (Antonín Hýža, Václav Kořínek, Antonín Liška, Václav Malík, Stanislav Prokop, Jiří Slabý, Jiří Svoboda, Antonín Vaněk, Václav Červinka, Jaroslav Dostálek, František Říha, Josef Růt, Josef Zeman, Václav Kulháněk) mezi nimiž byli zástupcové všech diecézí, pro něž byl soud zřízen, dva obhájce svazku (Josef

²¹ Srov. *CIC/1983*, kán. 1439. Biskupská konference se pak dle § 2 cit. kánonu může také dohodnout, že vytvoří jeden společný odvolací soud pro jednotlivé diecézní soudy.

²² Postup při zřizování těchto tribunálů je obsažen v již citovaných *Normae* z 28. 12. 1970.

²³ ARCHIV PRAŽSKÉHO CÍRKEVNÍHO SOUDU (dále APCS), *Zřizovací dekret Interdiecézního církevního soudu v Praze*, datován o slavnosti sv. Ducha 1982, *Num. Exhib.* 1451/82. Zřizovací listinu podepsal kardinál Tomášek a společně s ním kapitulní vikáři dotčených diecézí: Josef Hendych, kapitulní vikář litoměřický, Karel Jonáš, královéhradecký vikář, a Josef Kavale, kapitulní vikář budějovický.

²⁴ V r. 1982 se nazýval Metropolitní soud v Olomouci, v roce 1997 byl pak změněn na Interdiecézní soud v Olomouci.

Babka, Miroslav Vlček), jednoho ochránce spravedlnosti (Pavel Grimmig), dva advokáty (Jan Jaroš a Josef Pašek) a notářku Miladu Čubovou. Tento soud pak fungoval až do r. 2009, kdy byl zrušen, a soudnictví české církevní provincie bylo nově konstituováno.

Dalšími oficiály soudu byli: Josef Pašek (do r. 1984), Antonín Liška (1984–1991) a Jiří Svoboda (1992–2009). Na místech viceoficiálů se vystřídali: František Jedlička (po roce 1982), Jiří Svoboda (1985–1991), Vladimír Gajdušek (1992–2009), Václav Hegr (1995–2009). Za dobu jeho činnosti u soudu pracovalo 34 soudců (Antonín Hýža, Václav Kořínek, Antonín Liška, Václav Malík, Stanislav Prokop, Jiří Slabý, Jiří Svoboda, Antonín Vaněk, Jaroslav Dostálek, Leo Dvořáček, Michael Slavík, Vladimír Gajdušek, Václav Hegr, Jan Gerndt, Adrián Pavel Zemek, O.Praem., Norbert Josef Zeman, O.Praem., Václav Červinka, František Říha, Petr Kubiček, Jaroslav Macoun, Josef Růt, Josef Tajchl, Rudolf Zahálka, Vladimír Kulhánek, František Hranáč, Karel Plavec, Ignác Ant. Hrdina, O.Praem., Stanislav Příbyl, Marian Pavel Sokol, O.Praem., Vojtěch Kunčar,²⁵ Michal Podzimek, Jiří Majkov, Karel Moravec, Miroslav Šíffel), 10 obhájců svazku (Josef Babka, Miroslav Vlček, Pavel Grimmig, Václav Malík, František Říha, Jan Gerndt, Klement Jaroslav Růžička, O.Praem., Pavel Seidl, Ireneusz Figura, Ondřej Pávek), 4 ochránců spravedlnosti (Josef Babka, Jiří Rajmund Tretera O.P., Pavel Grimmig, Ignác Ant. Hrdina), 17 notářů jak pro kauzy manželské, tak pro kauzy kněžské (Vladimír Rudolf, Milada Čubová, Stanislav Kapavík, Zdena Konzalová, Stanislav Příbyl, Marian Pavel Sokol, O.Praem., Marcel Šmejkal, Klement Jar. Růžička, O.Praem., Miroslav Vágner, Eva Vernerová, Řehoř Pavel Urban, O.Praem., Martina Vintrová, Jiří Majkov, Šimon Polívka, Jan Löfelfmann, Vítězslav Holý, Michal Podzimek). Dalšími spolupracovníky soudu byli znalci (Věra Benešová, Jiří Slabý a Jindřich Kabát), a advokáti (Jan Jaroš, Josef Pašek, Vojtěch Kunčar, Jiří Kašný, Jiří Čepl, Jana Fajstavrová, Vilém Horák, Marie Chalupecká, Marie Kolářová, Petr Obdržálek, Jaromír Odrobiňák, Ondřej Pávek, Pavel Reumann, Roman Staněk, Pavel Trefný, Richard Urfus, Petr Váňa, Ivan Vávra, Martina Vintrová, Milan

²⁵ Jedná se o soudce – laika. Nejdříve u soudu pracoval jako advokát, po doplnění požadovaného titulu licenciátu z kanonického práva pracuje od r. 2004 jako soudce. Dle kán. 1421 § 1 jsou soudcové klerici, ale dle §2 téhož kánonu může biskupská konference dovolit, aby byli soudci ustanoveni i laici. Česká biskupská konference na žádost kardinála Vlka dala souhlas ve smyslu citovaného kánonu k tomu, „aby na jejím území u církevních soudů mohli být k vytvoření senátu ustanovováni za soudce i laici“, na svém 54. plenárním zasedání dne 27.–28. 4. 2004 v Nových Hradech.

Závurka, Marie Zettlová, Lucie Moravcová a Mária Mlada Ondrášová).²⁶ ICS nejdříve pracoval v provizorních podmínkách v budově arcibiskupství pražského, v polovině 90. let se přestěhoval do budovy tzv. Starého proboštsví vedle katedrály sv. Víta v areálu Pražského hradu.

Počty a druhy řešených kauz u pražského soudu pouze přiblížíme na podkladě *Relatia* o stavu soudu z r. 2008,²⁷ tedy z posledního roku plného fungování jako interdiecézní soud. Obdobně jako jiné církevní soudy, řešil ICS Praha převážně kauzy o prohlášení manželství za neplatné jak v první, tak ve druhé instanci, jednou se tento rok projednávalo manželství listinným řízením pro překážku existujícího manželského svazku, trestní kauza nebyla řešena žádná. V první instanci soud řešil celkem 88 kauz přecházejících z předchozího roku, v r. 2008 přijal nově 53 kauz, rozsudek vynesl pro neplatnost v 38 případech a pro platnost v šesti případech. Tituly projednávaných kauz byly nejčastěji z důvodů, obsažených v kán. 1095 n. 3²⁸ a n. 2,²⁹ kán. 1101 § 2 (vyloučení dobra potomstva, víry či svátostnosti), několikrát se objevuje také omyl, simulace, strach, podvod a násilí. Do dalšího roku přecházelo 97 prvoinstančních kauz. Ve druhé instanci jako odvolací soud pro Olomoucký interdiecézní soud řešil ICS 13 kauz z minulého roku, 32 přijal nově od začátku roku 2008, 21 kauz potvrdil dekretem, 4 ukončil rozsudkem, do dalšího roku přecházelo 20 druhoinstančních kauz. I ve druhé instanci výrazně převládají kauzy řešené z titulu kánonu 1095 n. 3 či n. 2, a vyloučení dobra potomstva dle kán. 1101 § 2, ostatní tituly se objevují v nemnoha případech.

²⁶ Takto vysoký počet advokátů je u českých soudů ojedinělý, ovšem musíme připomenout, že tito advokáti vykonávají ve velké míře svoji činnost na základě dovolení Apoštolské signatury i bez kanonického titulu. V roce 2002/2003 organizoval pražský soud na pražské teologické fakultě kurz pro advokáty církevních soudů, přednášejícími byli členové pražského Interdiecézního soudu. Kurz byl vyhlášen dekretem kardinála M. Vlka ze dne 17. 6. 2002 (č. j. 3940/2002) se souhlasem Apoštolské signatury ze dne 7. 5. 2002 (*Prot. N. 4043/2002 SAT*). Bylo do něj přihlášeno 30 studentů, úspěšně ho ukončilo 18 absolventů: 3 klerici (jeden kněz a dva jáhni) a 15 laiků (8 laiků – mužů a 7 laiček – žen). Tito kandidáti byli dekretem kardinála Vlka ze dne 2. 7. 2003 (č. j. 4645/2003) jmenováni advokáty pražského interdiecézního soudu na dobu pěti let (do 15. 7. 2008), někteří z nich pokračují ve své práci pro soud doposud. Srov. Monika MENKE, *Podíl laiků na výkonu soudní moci Římskokatolické církve (na úrovni diecéze) s přihlédnutím k situaci v ČR* (disertační práce), Olomouc, 2008, s. 103.

²⁷ APCS, *Relatio de statu et activitate Tribunalis ad Signaturam Apostolicam unoquoque anno mense ianuario mittenda* – anno 2008 (z 13. 1. 2009).

²⁸ 30 pro neplatnost, 6 pro platnost manželství.

²⁹ 4 pro neplatnost, 3 pro platnost manželství.

Mimo to členové soudu také sloužili jako církevně právní poradci, připravovali instruktážní část řízení k rozloučení platně uzavřeného nesvátočního manželství církevní autoritou ve prospěch víry pokřtěného partnera (či třetí osoby), tzv. *privilegium petrinum*, podklady pro rozhodnutí Apoštolského stolce v případech nedokonaného manželství a v případech laicizace. Někteří členové ICS také vyučovali na českých vysokých školách, obvykle kanonické právo.

K ukončení činnosti pražského interdiecézního soudu došlo v letech 2007–2009, kdy byly zřízeny nové církevní soudy v české církevní provincii. Dne 15. ledna 2008, na základě předchozí žádosti kardinála Miloslava Vlka ze dne 19. 12. 2007, potvrdil Nejvyšší tribunál Apoštolské signatury možnost zřídit dva nové prvoinstanční (na úrovni diecéze) církevní soudy, a to v plzeňské a královéhradecké diecézi. O datu účinnosti tohoto nového uspořádání a o rozdělení kauz těmito soudům, projednávaným v tehdejší době u Interdiecézního soudu v Praze, pak rozhodli diecézní biskupové, jichž se toto nové ustanovení týkalo, a nové soudy začaly fungovat od 1. 7. 2009.³⁰ Nástupcem pražského ICS je Metropolitní církevní soud pražské diecéze, jehož členové byli jmenováni dekretem kardinála Miloslava Vlka z 30. 6. 2009.³¹

3. INTERDIECÉZNÍ SOUD V OLOMOUCI

Interdiecézní soud v Olomouci (ISO) vznikl v r. 1997 a je nástupcem dřívějšího soudu metropolitního. Sídlí v budově arcibiskupského paláce na Wurmově ulici v Olomouci. Po oddělení nově vzniklé ostravsko-opavské diecéze od diecéze olomoucké bylo nutné vyřešit i situaci soudnictví těchto diecézí, a tak požádal olomoucký arcibiskup Jan Graubner společně s ostravsko-opavským biskupem Františkem Lobkowiczem Apoštolskou signaturu o možnost zřídit společný prvoinstanční soud pro diecézi olomouckou a ostravsko-opavskou v Olomouci. Apoštolská signatura se ve smyslu „*nihil obstat*“ vyjádřila 16. 4. 1997 a poslala do Olomouce vzor, podle něhož má být sestaven zřizovací dekret sou-

³⁰ Srov. APCS, SUPREMUM SIGNATURAE APOSTOLICAE TRIBUNAL, Prot. N. 4043/08 SAT; 4042/08 SAT; 4042/2/08 SAT; 4038/08 SAT; 4037/08 SAT; 4037/1/07 SAT *Decretum quo nova ordinatio tribunalium in Provincia ecclesiastica Pragensi statuatur* (15. 1. 2008).

³¹ APCS, *Jmenovací dekret členů metropolitního církevního soudu pražské arcidiecéze* ze dne 30. 6. 2009, č. j. 4771/2009.

du. Tento dekret byl vystaven 21. 5. 1997 oběma biskupy (olomouckým i ostravsko-opavským)³² a byl zaslán na Signaturu k aprobaci, ke které došlo 24. 7. 1997.³³ Odvolacím soudem pro tento soud byl ustanoven pražský interdiecézní soud, přičemž nedotčena zůstává možnost odvolat se přímo k Římské rotě již ve druhé instanci dle kán. 1444 § 1 n. 1 CIC/1983. Činnost olomouckého interdiecézního soudu byla zahájena v srpnu 1997. Prvním oficiálem soudu byl jmenován oficiál dosavadního soudu metropolitního Emil Pluhař. Stejným jmenovacím dekretem byli jmenováni taktéž na šestiletou dobu i další členové interdiecézního soudu v Olomouci. Soud měl dva viceoficiály (Botek, Polášek), 10 soudců (Brázdil, Kouba, Kupka, Koníček, Merta, Poláček, Říha, Vrubel, Dřímál, Orlita) a tři kandidáty na místa soudů, kteří byli jmenováni v únoru 1998 (Máša, Husek, Cinciala), tři obhájce svazku (Batušek, Ryška, Můčka), ochránce spravedlnosti (Kouba) a dva notáře (Svoboda, Frömelová). Emil Pluhař na své oficium oficiála soudu rezignoval již v únoru 1998, a novým soudním vikářem byl jmenován František Polášek, který soud řídil až roku 2013, kdy se oficiálem stal Libor Botek. V úřadu viceoficiálů za dobu existence ISO vystřídali čtyři kněží (František Polášek, Libor Botek, František Brázdil, Josef R. Jančář); u soudu pracovalo celkově 21 soudců (Milán Kouba, Antonín Kupka, Vladimír Poláček, Libor Botek, František Brázdil, František Merta, František Vrubel, Josef Říha, Jiří Koníček, Alois Orlita, Ludvík Dřímál, František Cinciala, Jiří Marian Husek, O.Praem., Oldřich Máša, Alois Peroutka, Kazimierz Plachta, Jan Kulíšek, František Beníček, František Bůžek, Dominik Holický, Josef Rýznar), čtyři obhájci svazku (Josef Ryška, Jiří Batušek, Jan Můčka, Josef Rýznar), 2 ochránci spravedlnosti (Milán Kouba, Josef Rýznar), čtyři notáři (Miroslav Svoboda, Marie Frömelová, Monika Menke, Anton Menke), soud spolupracoval také se čtyřmi znalci. Kolem r. 2000 proběhla u olomouckého soudu generační výměna poté, co si někteří kněží doplnili požadovaný titul licenciátu z kanonického práva na kurzu, který pro Katolickou univerzitu v Lublině na české straně spoluorganizoval oficiál František Polášek na

³² ARCHIV INTERDIECÉZNÍHO církevního soudu (dále AICS), *Decretum de erectione in civitate Olomucensi Tribunal Interdioecesanum primae instantiae pro Archidioecesi Olomucensi et pro dioecesi Ostraviensi – Opaviensi* (21. 5. 1997).

³³ SUPREMUM SIGNATURAE APOSTOLICAE TRIBUNAL, *Prot. N. 4042/97 SAT de approbatione erectionem Tribunalis interdioecesani primae instantiae apud Curiam Olomucensem* ze dne 24. 7. 1997.

Velehradě v letech 1998–2000.³⁴ Kurz se snažil dostát podmínkám stanoveným v té době pro řádné licenciátní studium kanonického práva, nakolik to bylo možné, i přes externí způsob studia.³⁵

Olomoucký soud byl od počátku soudem druhé instance pro kauzy zasílané od ICS Praha, v době konstituování církevních soudů v Hradci Králové a Plzni byl krátce, na přechodnou dobu, také odvolacím soudem pro kauzy zasílané od těchto soudů. Nyní je odvolacím soudem jak pro kauzy pražského metropolitního soudu, tak pro kauzy zasílané z první instance z diecézního soudu v Brně. Počty a druhy kauz, řešených v současné době olomouckým soudem, přiblížíme na podkladě *Relatia* o stavu soudu z r. 2012;³⁶ obsahově odpovídají kauzám řešeným ve stejné době u Metropolitního soudu pražského. Soud řeší všechny typy kauz, výrazně však převažují kauzy o prohlášení manželství za neplatné obou instancí. Jednou se v r. 2012 projednávala neplatnost manželství listinným řízením pro neudělení dispenze od překážky *disparitatis cultus*, dvě sepa-
race, trestní kauza nebyla v první instanci žádná, ovšem v instanci druhé byly v tomto roce vyneseny dva trestní rozsudky. V první instanci soud řešil celkem 58 kauz přecházejících z předchozího roku, v r. 2012 přijal nově 36 kauz, rozsudek vynesl pro neplatnost v 35 případech a pro platnost ve třech případech. Kauzy byly nejčastěji řešeny z důvodů, obsažených v kán. 1095 n. 3³⁷ a n. 2,³⁸ kán. 1101 § 2 (vyloučení dobra potomstva, nerozlučitelnosti a věrnosti), několikrát se objevuje také omyl a podvod. Do dalšího roku přecházelo 52 prvoinstančních kauz. Ve druhé instanci jako odvolací tribunál pro pražský metropolitní soud a pro soud brněnský řešil ISO 33 kauz z minulého roku, 72 přijal nově od začátku roku 2012, 46 kauz potvrdil dekretem, 22 ukončil rozsudkem, do dalšího

³⁴ Na základě dohody, uzavřené mezi Katolickou univerzitou v Lublině (zastoupenou rektorem univerzity A. Szostkem a děkanem fakulty práva kanonického a sekulárního M. Stasiakem) a olomouckou arcidiecézí (zastoupenou arcibiskupem Janem Graubnerem), byla sepsána smlouva o externím magistersko-licenciátním studiu, které vymezilo právní postavení tohoto kurzu. Do kurzu se přihlásilo 76 studentů, z nich studium zakončilo asi 70, většina titulem ICLic. Několik studentů pokračovalo pak dále k doktorátu z kanonického práva již řádným způsobem na právnické fakultě KUL.

³⁵ Srov. IOANNES PAULUS PP. II., *Constitutio apostolica Sapientia Christiana de studiorum Universitatibus et facultatibus ecclesiasticis* (15. 4. 1979), AAS 71 (1979), s. 469–499, čl. 76; *Nářízení k provádění Sapientia Christiana* čl. 55–56. Ke zpřísnění norem pro tato studia došlo až dekretem Kongregace pro katolickou výchovu ze dne 2. 9. 2002.

³⁶ AICS, *Relatio de statu et activitate Tribunalis ad Signaturam Apostolicam unoquoque anno mense ianuario mittenda – anno 2012* (z 30. 1. 2013).

³⁷ 23 pro neplatnost, 1 pro platnost manželství.

³⁸ 17 pro neplatnost, 1 pro platnost manželství.

roku přecházelo 34 druhoinstančních kauz. I ve druhé instanci výrazně převládají kauzy řešené z titulu kán. 1095 n. 3 či n. 2, a vyloučení dobra potomstva kán. 1101 § 2, ostatní důvody se vyskytují pouze v menší míře a většinou společně s již uvedenými tituly. Tato situace není v ČR ojedinělá. Kánon 1095 n. 3 a n. 2 je v současnosti nejčastějším důvodem neplatnosti manželství obecně v západní civilizaci a má stále narůstající tendenci, což bývá často předmětem mnoha analýz a pojednání.³⁹

K dalším činnostem některých členů olomouckého soudu patří dále, obdobně jako v Praze, církevně právní poradenství fyzickým i právnickým osobám, příprava instruktážní části řízení k rozloučení platně uzavřeného nesvátostného manželství církevní autoritou ve prospěch víry (*privilegium petrinum*), shromažďování podkladů pro rozhodnutí Apoštolského stolce v případech laicizace, příprava materiálů pro vyjádření diecézního biskupa při aplikaci *privilegia paulina* či další úkoly, jimiž členy soudu pověřil diecézní biskup. Oficiál soudu a notářka také působí na olomoucké teologické fakultě jako odborní asistenti na katedře církevního práva.

4. ZÁVĚR

Pokusili jsme se shrnout vznik a vývoj specifického typu církevních soudů jak v obecné normativě církve, tak i konkrétní aplikaci na území naší vlasti. Interdiecézní soudy můžeme do určité míry chápat i jako projev kolegiality⁴⁰ biskupů v nevlastním slova smyslu. Diecézní biskup

³⁹ Z nám blízkého prostředí můžeme uvést např. monografii polského kanonisty Stanisława Paździora *Przyczyny psychiczne niezdołności osoby do zawarcia małżeństwa w świetle kan. 1095*, Lublin: Wydawnictwo KUL, 1999.

⁴⁰ Kolegialita je přirozenou vlastností episkopátu a je konstitutivní pro úřad biskupa sama o sobě. Jan Pavel II. charakterizuje kolegialitu biskupů takto: „Sborovost“ tedy afektivní kolegialita, z níž vyplývá starost biskupů o jiné místní církve a o všeobecnou církev ... se uskutečňuje a vyjadřuje různými způsoby na různých stupních, i institucionálních. Ve vlastním slova smyslu se kolegialita uskutečňuje na biskupských synodách, místních koncilech, při jednání biskupské konference, při práci biskupů v dikasteriích římské kurie, při jejich kanonických návštěvách „*ad limina*“, při misio-nářské spolupráci atd. Plně se však kolegialita uskutečňuje a vyjadřuje pouze ve sborové činnosti v úzkém smyslu, to je v činnosti všech biskupů spolu s jejich hlavou, s níž vykonávají plnou a svrchovanou moc nad celou církví (*Pastores gregis* n. 8). Zde proto můžeme hovořit pouze o kolegialitě v nevlastním, přeneseném slova smyslu.

se své řídící (zde soudní) moci nemůže vzdát⁴¹ a v případě vytvoření interdiecézního soudu tak samozřejmě nečiní. Jedná se zde o společný výkon soudních pravomocí několika biskupů, kteří se dohodli na vytvoření společného soudu.⁴² Kompetence v ostatních soudních záležitostech, nebo v těch, které si biskupové vyhradí pro sebe, také vykonávají jednotliví biskupové samostatně, či s pomocí určených soudců, obhájců svazku, ochránců spravedlnosti a dalších osob, které si i při existenci interdiecézního soudu v diecézi ustanoví.

Na českém území existovaly dva interdiecézní soudy, které vznikly především z důvodů praktických – v r. 1982 Praha a v r. 1997 Olomouc. Pražský soud přetrvával do r. 2009, kdy po domluvě biskupů vznikly soudy v Hradci Králové (opět po 27 letech) a zcela nově v Plzni. Olomoucký interdiecézní soud funguje doposud, protože v moravské církevní provincii, především v její východní části, se zdá být stále výhodnější výkon soudní moci biskupů olomouckého a ostravsko-opavského tímto způsobem (nejen stále přetrvávající personální a finanční důvody, ale i funkční kooperace obou diecézí).

Interdiocesan church tribunals in the Czech Republic

Key words: Canon Law; Judicial power; the Archdiocese of Prague; the Archdiocese of Olomouc; Interdiocesan church tribunals; the Czech and Moravian ecclesiastical province

Abstract: In this article I first outline the general issues and the legal foundation of the Interdiocesan church courts which were founded in the 20th century as a legal instrument for the accessible exercise of the judicial power of the Church. I then deal with issues related to the activities of such courts in the Czech Republic. Both courts were created due to the lack of competent judges available to fulfil the staffing needs of first instance courts in each diocese, as canon law dictates. The Interdiocesan church tribunal Prague was founded in 1982 with its activity lasting until 2009 when the newly established diocesan courts in

⁴¹ Diecéznímu biskupovi přísluší z božského práva řádná, vlastní, bezprostřední moc k výkonu úřadu. Jedná se o řádnou moc, která je z moci práva připojena k úřadu, je jeho trvalou součástí. Soudní moc vykonává biskup sám nebo prostřednictvím jmenovaných soudců, mezi nimiž má zvláštní postavení soudní vikář (má zástupnou soudní moc). Srov. CIC/1983, kán. 375, 381 § 1, 391 § 1 a 2, kán. 131 § 2.

⁴² Srov. Klaus LÜDICKE, *Dignitas Connubii: die Eheprozeßordnung der katholischen Kirche (Text un Kommentar)*, Essen: Ludgerus, 2005, s. 39: v případě interdiecézního soudu soudci vykonávají svoji soudcovskou moc jako *exercitium potestatis iudicialis* příslušného diecézního biskupa *per alios*.

Hradec Králové, Plzeň and Prague became Metropolitan courts for the diocese of Prague, České Budějovice and Litoměřice. The Interdiocesan church tribunal Olomouc was established in 1997 for the diocese of Olomouc, Ostrava and Opava and has continued up to the present time.

Mgr. Monika Menke, Th.D.
Katedra církevního práva
CMTF UP
Univerzitní 22
771 11 Olomouc